

BANK AKTIVLARI VA PASSIVLARINI BOSHQARISH SIFATINI OSHIRISH YO'NALISHLARINI ASOSLASH

Rajapov Elyor Eldor o'g'li

2-kurs magistranti Raqamli Iqtisodiyot va Agrotexnologiyalar

Universiteti Tijorat banklarini boshqarish mutaxassisligi

Annotatsiya: Mazkur maqolada bank aktivlari va passivlarini boshqarish sifatini oshirish yo'llarini asoslash haqida ma'lumot berilgan.

Аннотация: В данной статье представлена информация о причинах повышения качества управления активами и пассивами банка.

Annotation: This article provides information on the reasons for improving the quality of management of bank assets and liabilities.

Kalit so'zlari: Moliya, bank, aktiv, passiv, pul mablag'lari, kredit, diversifikatsiya, sekyuritizatsiya.

Yillar davomida aktivlar va passivlarni boshqarish sifatini tahlil qilish jarayonida muammolar aniqlangan. Muammolarning mavjudligi ma'lum xavflarni keltirib chiqaradi. Shu munosabat bilan "OTP Bank" AT faol va passiv operatsiyalarini boshqarish sifatini oshirish chora-tadbirlarini ishlab chiqish zarur.

Hozirgi vaqtda banklar makroiqtisodiy darajada jiddiy muammolarga duch kelmoqdalar, ular to'lov inqirozi, inflyatsiyada namoyon bo'lmoqda. Moliyaviy inqiroz hozirgi vaziyatni yanada kuchaytiradi. Banklar savdo va investitsiya qimmatli qog'ozlariga investitsiyalarni sezilarli darajada kamaytirdi, shuning uchun tijorat banklarida likvid aktivlar kamroq. Banklar vujudga kelgan muammolarni hal qilishga, qiyinchiliklarga dosh berishga, aktiv va passivlarni boshqarishda, bankning tashkiliy-boshqaruv ishlarida nimanidir tubdan o'zgartirishga harakat qilmoqda, bank bo'limlari bir-biri bilan faolroq hamkorlik qilmoqda. Banklar aktivlarni boshqarish sifatini saqlab qolishlari kerak – o'z va qarz mablag'larini joylashtirish, aktivlarning barqarorligi va barqarorligini saqlash tavsiya etiladi. Aktivlarni boshqarish sifati likvidlik bilan uzviy bog'liqdir.

Banklar tuzilmasida yuqori likvidli va likvidli aktivlar soni kamayadi - risklilik kuchayadi. Bankdagi salbiy tendentsiyalarni keltirib chiqaradigan sohalarni ko'rib chiqish va ularning ta'sirini qanday kamaytirishni aniqlash kerak:

1) Mamlakatdagi iqtisodiy va siyosiy vaziyat. Mamlakatdagi umumiy siyosiy va iqtisodiy vaziyatning beqarorligi butun bank tizimi va uning tarkibiy bo'g'ini sifatida tijorat bankining beqarorligiga bevosita ta'sir qiladi.

2) Davlat tomonidan tartibga solish va nazorat qilish samaradorligi. Tijorat banklari pul-kredit tartibga solishning davlat choralarining to'liq ta'sirini boshdan kechirmoqda. Quyidagi omillar likvidlik va to'lov qobiliyatiga bevosita ta'sir qiladi:

- Markaziy bankning cheklovchi siyosati (Markaziy bank tomonidan qayta moliyalash stavkasini oshirish, majburiy zaxiralar normalarini, o'z kapitalining minimal miqdorini o'zgartirish, majburiy iqtisodiy standartlarni belgilash faol va passiv operatsiyalarning tuzilishi va samaradorligiga ta'sir qiladi);

- davlatning soliq-byudjet siyosati, ya'ni undiriladigan soliqlarning kamayishi yoki ko'payishi, mos ravishda, bank foydasining ko'payishi yoki kamayishiga olib keladi, bu esa uning to'lov qobiliyatiga va shunga mos ravishda likvidligiga ta'sir qiladi;

- Markaziy bankning davlat qimmatli qog'ozlari va chet el valyutasi bilan ochiq bozordagi operatsiyalari. Tijorat bankining likvidligini va shunga mos ravishda ularning kredit faoliyatini ta'minlash uchun markaziy bank ochiq bozorda xaridor sifatida ishlaydi.

3) Pul bozori va qimmatli qog'ozlar bozorining holati. Bu omil moliyaviy bozor ishtirokchilari xususan, banklar o'rtasida vaqtincha bo'sh pul mablag'larini qayta taqsimlash xususiyatini ko'rsatadi.

Shunday qilib, bozor rivojlanishining yuqori darajasi banklarga likvidlikni saqlab qolish uchun mablag'larni tez jalb qilish imkonini beradi va qimmatli qog'ozlar bozorining barqaror holati zarur hollarda qimmatli qog'ozlarni tezda sotish imkoniyatini beradi.

4) Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyati. Bu omil hukumat va markaziy bankning amalga oshirilayotgan pul-kredit siyosati masalan, markaziy bank resurslaridan davlat kreditlarini olish imkoniyati orqali namoyon bo'ladi.

5) Qonunchilikni takomillashtirish (agar qonunda har bir tijorat bankining markaziy bankda mablag'lari bo'lishi kerakligi to'g'risidagi ko'rsatma mavjud bo'lsa, bu hech bo'lmaganda minimal likvidlikni ta'minlaydi).

6) Bank mijozlari va hamkorlarining ishonchliligi. Bir tomondan, talab hisobvaraqlarining shoshilinch hisobvaraqlar foydasiga kamayishi likvidlikning oshishiga olib keladi, chunki bank ma'lum vaqt ichida majburiyatlar bo'yicha to'lovlar bo'lmasligiga ishonchi ko'proq. Boshqa tomondan, hamkor banklarning ishonchliligi ular banklararo kredit berish orqali istalgan vaqtda mablag' bilan yordam berishi mumkinligiga olib keladi.

7) Bank boshqaruvining sifati. Bank menejerlari va xodimlarining kasbiy mahorati va malaka darajasi tijorat bankining likvidligi holatiga ta'sir qiladi. Bu omil bank likvidligini ta'minlovchi asosiy omil hisoblanadi.

8) Bankning o'z kapitalining yetarliligi. Bank kapital bazasining sezilarli miqdori uning likvidligi darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, chunki o'z kapitali pul mablag'larini olib qo'yishga olib keladigan va natijada likvidlikni keltirib chiqaradigan kutilmagan vaziyatlarda amortizator vazifasini bajaradi.

9) Bank resurs bazasining sifati va barqarorligi.

10) Qarz olishning tashqi manbalarga bog'liqlik darajasi. Bankda bu qaramlik qanchalik kuchli namoyon bo'lsa, hatto vaqtinchalik to'lovga qodir bo'lmagan taqdirda ham muammolar shunchalik jiddiy bo'lishi mumkin.

11) Aktivlar va passivlarning miqdorlari va muddatlari bo'yicha balansi. Qisqa muddatli aktivlar qanchalik ko'p bo'lsa, likvidlik shunchalik yuqori bo'ladi va aksincha.

12) Individual faol operatsiyalarning xavf darajasi. Aktivlarni sotishda yo'qotish ehtimoli yoki investitsiya qilingan mablag'larning qaytarilmasligi xavfini anglatadi. Aktivlarning xavfliligi ichki va tashqi omillarga bog'liq, masalan:

- mablag'larni joylashtirishda bankning strategiyasi;
- kredit portfelining tuzilishi va sifati;
- qimmatli qog'ozlarga investitsiya qilish faoliyati;
- amalga oshirilgan moliyaviy tahlil sifati;
- iqtisodiyotning real sektori, davlat moliyasining holati.

Bankning faol operatsiyalari xavfi qanchalik yuqori bo'lsa, aktivlarni naqd pulga aylantirish jarayonida yo'qotish ehtimoli shunchalik yuqori bo'ladi va bu uning likvidligiga salbiy ta'sir qiladi.

13) Bank aktivlarining rentabelligi. Bank balansida aylanma mablag'larning ulushi qanchalik ko'p bo'lsa va ularning samaradorligi, rentabelligi qanchalik yuqori bo'lsa, bankning moliyaviy holati shunchalik barqaror bo'ladi.

14) Aktivlarning tuzilishi va diversifikatsiyasi. Likvidlikni boshqarish jarayonida aktivlar tarkibiga alohida e'tibor qaratish lozim. Mijozlarga hisob-kitob va kassa xizmatlarini ko'rsatish, pul mablag'larini talab bo'yicha qaytarish uchun bank yuqori likvidli aktivlarning ma'lum bir zaxirasiga ega bo'lishi kerak. Aktivlarni diversifikatsiya qilish, ya'ni ularni turli yo'nalishlarda joylashtirish likvidlik darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, chunki aktivlarning umumiy xavfi kamayadi.

Demak, tijorat banki operativ boshqaruv orqali uchta komponent: bir tomondan bankning o'z kapitali va jalb qilingan mablag'lar, ikkinchi tomondan, joylashtirilgan mablag'lar o'rtasidagi ob'ektiv zarur nisbatni doimiy ravishda saqlashga asoslanadi. Ushbu maqsadni amalga oshirish bank aktivlari va passivlarini tahlil qilish, nazorat qilish va boshqarishni nazarda tutadi.

Shunday qilib, Bank AJ aktivlari va passivlarini boshqarish sifatini oshirishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

1) iqtisodiy siyosat (bank mahsuloti uchun raqobatbardoshlikni pasaytirish, ortiqcha bank zaxiralarini qisqartirish);

2) pul-kredit siyosati (foiz stavkalarining o'zgarishi, bank majburiy zaxiralarining o'zgarishi; veksellarni, davlat obligatsiyalarini va boshqa qimmatli qog'ozlarni sotish va sotib olishni oshirish);

- 3) mijozlar siyosati (mijozlar bazasini ko'paytirish, uzoq muddatli o'zaro manfaatli munosabatlarni o'rnatish, hamkorlikni ko'paytirish);
- 4) xalqaro siyosat (xalqaro valyuta tashkilotlari bilan shartnomalarning ko'payishi);
- 5) cheklovchi siyosat (qayta moliyalash stavkasini oshirish, majburiy zaxiralar normalarini, o'z kapitalining minimal miqdorini o'zgartirish, majburiy iqtisodiy standartlarni belgilash);
- 6) fiskal siyosat (soliqlarni kamaytirish, bank foydasini oshirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. I. Karimov, Jahon moliyaviy iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari. O'zbekiston. 2009.
2. Abdullayeva. A., Qayumov. I., Buxgalteriya hisobi 2-qism. -T.: Minxoj. 2002.
3. Abduhafforov A va boshqalar. Milliy hisoblar tizimi. O'quv qo'llanma. -T.: Moliya, 2002.
4. Астахов В.П. Теория бух. учёта Учебное пособие -М.: ИКЦ МарТ Ростов н/Д, 2004
5. Байда Т.П. Теория бухгалтерского учёта задачи и ситуации. Учебное пособие -М.: Финансы и статистика, 2004
6. Гусева Г.Н., Шеина Г.Н. Основы бух. Учёта: теория, практика, тесты. Учебное пособие - М.: Финансы и статистика, 2004
7. Гусева Т.М., Шеина Г.Н Бух. учёт : 2000 тестов и ответов. Учебное пособие -М.: ТК Велби, Проспект, 2004